

- Йорк: Українська Вільна Академія Наук в США, 1956. – С. 188–190.
4. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Частина 1 / С. Наріжний. – Прага, 1942. – 372 с.
 5. Наша платформа // Вістник Союзу визволення України. – 1914. – 5 жовтня. – №1 (Ч.1). – С. 1–2.
 6. Німчук І. Українська політична еміграція у Відні в часі світової війни. Придніпрянська еміграція / І. Німчук // Визволення: Місячник вільної української думки за кордоном. – Відень-Прага, 1923. – Ч. 2. – С. 24–29.
 7. Патер І. Г. Союз визволення України: заснування, політична платформа, інформаційно-дипломатична діяльність / І. Г. Патер // Велика війна 1914–1918 рр. і Україна. У двох книгах. Книга 1. Історичні нариси / [Упоряд. О. П. Реєнт]. – К.: ТОВ «Видавництво «КЛЮ»», 2014. – С. 363–376.
 8. Подорож до Чернівців // Вістник Союзу визволення України. – 1914. – 31 грудня. – № 1 (Ч. 1). – С. 7–9.
 9. Проти московського насильства! // Вістник Союзу визволення України. – 1914. – 30 листопада. – № 3–4 (Ч. 3–4). – С. 1–4.
 10. Сарбей В. Г. Національне відродження України (15-ти томне видання «Україна крізь віки»: Т. 9.) / В. Г. Сарбей. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 1999. – 336 с.
 11. Ріпецький С. Українське січове стрілецтво: визвольна ідея і збройний чин / С. Ріпецький. – Нью-Йорк: Видавництво «Червона калина», 1956. – 360 с.

Куцик Р.

Науковий керівник – доц. Морська Н. Л.

РОЗВИТОК ГУМАНІТАРНИХ НАУК НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ТА АВСТРІЙСЬКОЇ (АВСТРО-УГОРСЬКОЇ) ІМПЕРІЙ

Кінець XVIII ст. ознаменувався для українців кардинальними змінами. Це був період втрати своєї державності – ліквідації Гетьманщини та Запорозької Січі і потрапляння українських земель до складу двох імперій: Російської та Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської). Настав період майже повної експансії та асиміляції, як в політичному, економічному, соціальному, так і в культурному плані. Майже повсюдно насаджувалося російське та австрійське, а усе українське практично було заборонене. Наука, як складова культури, теж зазнала значних переслідувань та тиску. Хоч не варто стверджувати, що із входженням українських територій до складу різних держав наукова діяльність припинила своє існування. Навпаки, були навіть такі тенденції, коли наші дослідження нічим не поступались європейським. Отож, на сучасному етапі модернізації та кардинальних змін у нашій країні, буде доречним звернення до витоків формування наукових уявлень у минулому, а саме в період, коли не було власної державності.

Метою роботи є висвітлення особливостей розвитку гуманітарних наук на українських землях протягом XIX ст.

Основні **завдання** дослідження полягають у висвітленні та характеристиці специфіки розвитку гуманітарної галузі науки на українських землях у XIX ст.; визначенні особливостей політики влади двох імперій, щодо суспільно-наукової діяльності українських учених.

Об'єктом дослідження є історичні закономірності розвитку гуманітарних наук як важливого напрямку культурного життя українського народу у XIX ст.

Предметом даної розвідки є особливості наукової діяльності відомих учених та дослідників на українських землях Російської та Австрійської (пізніше Австро-Угорської) імперій протягом XIX ст.

Питання становлення та розвитку науки гуманітарного спрямування в Україні на різних історичних етапах не раз ставало предметом наукових досліджень. Зокрема, даній проблемі присвятили свої роботи такі дослідники: В. Бездрабко [1], В. Бокань [2], Н. Булик [3], Г. Додонова [6], М. Семчишин [10], Стельмах [11] та ін.

Велика французька революція кінця XVIII ст. та її наслідки спонукали до виходу європейської наукової сфери на новий рівень. Порівняно з минулою епохою, коли наука мала чіткий поділ на три великі блоки: природничий, технічний та гуманітарний, у XIX ст. вона набирає міждисциплінарного значення. Чітка межа починає зникати і між дисциплінами започатковується процес синтезу та обміну основних методологічних засад. Як відзначає В. Бездрабко, конкретні методи дослідження запозичуються загальними науками, а їх ідеї, концепції, теорії впливають на диференціацію знань і народження нових дисциплін [1, с. 138]. Такий всебічний характер науки сприяв розширенню людських знань про минуле, сучасне і дав

можливість прогнозувати навіть майбутнє. Українська наукова сфера, яка перебувала у тісних зв'язках із загальноєвропейською, теж зазнає значних змін.

Особливою умовою розвитку науки на наших землях у XIX ст. була її концентрація навколо провідних українських університетів: Харківського (1805 р.), Київського (1834 р.), Новоросійського (1865 р.) та ін. Потреба культурного і наукового розвитку, зумовила виникнення і низки інших вищих навчальних закладів. У 1874 р. відкривається Глухівський учительський інститут, за рік – Ніжинський історико-філологічний інститут. На західноукраїнських землях наукові дослідження теж в основному концентрувалися навколо вищих навчальних закладів. У 1849 р. у Львові була запроваджена кафедра української мови та літератури, яку очолив Яків Головацький [5, с. 226–227].

Активізований процес розвитку і поширення вищої освіти у XIX ст., відповідно, тягнув за собою і становлення науки, як однієї із провідних напрямів діяльності університетів. Завдяки фінансуванню зі сторони держави і меценатів, науці вдалося якісно себе покращити і вийти на новий рівень розвитку. Гуманітарний напрямок, витрати на який були меншими ніж на природничий, зміг розвиватись досить непогано, хоча влада постійно придушувала поширення суспільно-наукових ідей, побоюючись революційних потрясінь та зміни існуючого режиму.

Перебуваючи під впливом загальноєвропейських ідей романтизму, українці дедалі більше почали звертати увагу на власну культуру. Збір та опис матеріалів про побут, фольклор, звичаї та традиції українців, призвели до становлення на наших землях такої науки, як етнографія. Її засновником був Григорій Калиновський, який видав 1777 р. у Петербурзі «Опис весільних українських обрядів». 20 років по тому (1798 р.) з'являється перша енциклопедія українознавства «Записки о Малороссии» Якова Маркевича, де стисло викладалися відомості про Україну, її природу, історію, населення, мову і поезію [5, с. 231].

У 1819 р. князь Микола Цертелєв, грузин за походженням, опублікував у Петербурзі «Попытку собрания старых малороссийских песен» – збірку українських історичних дум. У 1831 р. Ізмаїл Срезневський видав «Український альманах» – збірку народних пісень і оригінальних поезій, написаних харківськими поетами, а в 1833–1838 рр. – шість випусків «Запорожской старины» [5, с. 231].

Український професор Московського університету Йосип Бодяньський присвятив свою магістерську дисертацію (1837 р.) порівнянню російських та українських народних пісень. У галузі етнографії та фольклористики плідно працювали Т. Рильський, В. Гнатюк, М. Сумцов, П. Чубинський, Б. Грінченко та багато інших фахівців [5, с. 231–232].

Слід зазначити, що усі дослідження в галузі етнографії в першій половині XIX ст. носили нагромаджувальний характер. Основним завданням було якомога більше зібрати фактів та матеріалів про український фольклор, побут і традиції, для подальшої можливості їх опублікування й інтерпретації. Завдяки такій плідній роботі дослідників, сьогодні ми маємо безліч безцінних матеріалів, які можна використовувати в наукових доробках.

Не стояла на місці у той час й історія, яка в основному формувалася навколо таких великих центрів як Київ та Харків. Серед істориків Харківського і Київського університетів, які розробляли теоретичні аспекти історичної науки і справили вплив на появу нової генерації науковців, виділимо В. Циха, М. Луніна і О. Рославського-Петровського. Володимир Цих дотримувався морально-естетичної концепції історичного процесу, в основу якого покладено моральний розвиток «роду людського, як індивідуально, так і за народами». Історичний процес розглядався ним як органічне поєднання одиничного і загального, як «єдиний потік». Під загальним він розумів «людство в цілому», а одиничне виступало у формі дій «людини на громадянській, розумовій і моральній ниві його буття». На думку професора, історичний розвиток окремих осіб і націй, народів, держав і людства в цілому здійснюється шляхом прогресу, як морального самовдосконалення. Відповідно до сучасних йому уявлень, В. Цих розумів прогрес як неминуче просування людства вперед. Кінцевою метою прогресу, він вважав моральне удосконалення людини і людства в цілому [11, с. 54–55].

Михайло Лунін постійно підкреслював індивідуальність історії, її унікальність і неповторність. Історія може бути пізнана, оскільки в її основі лежать реальні події, історичні факти. Процес пізнання здійснюється від одиничного до загального від конкретного історичного факту до універсальної, всеосяжної картини людства. М. Лунін переконував, що як історичний процес у цілому, так і

локалізовані у просторі й часі індивідуальні історичні утворення, розвиваються за «вищими законами Діалектики Історії». Боротьба протилежностей і їх синтез є головною умовою внутрішнього руху історії, досягнення народами відповідної бази для свого подальшого розвитку якою, на його думку, є просвіта. Але для цього «завжди необхідні різномірні елементи, і боротьба цих елементів є необхідною умовою подальшого розвитку» [11, с. 56].

Для М. Луніна, як послідовника гегелівської філософії історії, історія людства здійснюється в духовній сфері. Особливо показовою в цьому плані є його стаття «Декілька слів про Римську історію». Універсально-історична концепція, запропонована М. Луніним, ґрунтується на конструкції всесвітньої історії німецького філософа. Субстанціональним в історичному процесі виступає «дух», який відповідно до гегелівської дедукції проходить три ступені – «існуючий в собі», «існуючий для себе» й «існуючий в собі і для себе». Відтак, виникає середземноморсько-антична культура, яка згодом об'єднується з північноєвропейською й утворює європейську цивілізацію [11, с. 56].

Учнем М. Луніна був Олександр Рославський-Петровський. Він мав самостійний погляд на окремі теоретичні проблеми історії. На відміну від свого вчителя, він значно менше уваги приділяв універсально-історичним конструкціям, небезпідставно вважаючи, що «ніяка сила розуму не в змозі охопити цього безмежного океану подій, які з кожним днем народжуються і зникають, тоді як будь-яка подія, навіть маленька, має свій смисл, складає відповідну літеру у великій книзі Всесвіту». Професор зосереджувався на розв'язанні складної історіософської категорії «прогрес», антиномії єдності історії і взаємодії її частин, проблемі ролі особи в історії, значенні економічних факторів в історичному процесі, методології історії тощо [11, с. 57].

Для характеристики історії професор вводить категорію «розвиток» у розумінні простого руху історії, кінцевою метою якого є утворення нових подій. Учений поділяє ідею про єдність історії людства, джерелом якої є єдність людського життя. Вона обумовлюється тим, що життя людини і хід людської історії визначаються Богом. Пізнавальні можливості людського розуму обмежені, оскільки як майбутнє, так і минуле визначене одними загальними законами, «з початку віків окреслених рукою Творця». Звідси й неможливість для історика зрозуміти весь хід світової історії, відмова від універсалізму [11, с. 57].

Серед визначних учених слід виділити Михайла Максимовича. Призначений у 1834 р. на посаду професора Київського університету, Максимович почав видавати альманах «Києвлянин» і тут, у Києві, з'явилися його видатні праці з різних галузей науки. Найбільшу увагу Максимович приділяв історичним дослідженням. Він рішуче виступав проти «норманської теорії», головним апологетом якої був російський шовініст – історик М.Погодін. У 1837 р. він видає свою працю «Откуда идет русская земля», а в ній висловлює погляд, що не нормани, а слов'яни були творцями київської княжої Русі [10, с. 266].

У цей період активно розвивається і філософія. Суттєвий внесок у становлення філософської галузі зробив німецький учений Йоганн Шад. За час своєї професури у Харківському університеті (1805–1817 рр.) він створив там своєрідний центр філософського життя, що мало великий вплив на формування світогляду студентів і освічених кіл харківського громадянства. Саме в Харкові проф. Шад написав свої головні філософські твори, зокрема сформулював романтичну філософію нації та дав ґрунтовну працю про природні права людини. Професор приніс з собою в харківський центр українського відродження «глибину і грандіозність» німецької класичної філософії, що тоді неподільно панувала в Європі і почасти започаткувала клімат європейської «весни народів» і їх вимоги на державне самовизначення [10, с. 220]. Відомими тогочасними філософами були також Петро Лодій, Василь Довгович, Михайло Полетика, Андрій Дудрович та ін. Значних успіхів у цій же галузі досягнув Орест Новицький, який у своїх творах аналізує, що дає підстави філософії, бути найвищим виявом людського духу.

Але вже у 1850 р. філософія була усунена з програм російських університетів, бо «користь її не доведена, а шкода від неї можлива...» [10, с. 222]. Російська влада розуміла, що поширення західноєвропейських ідей та зростання самоусвідомленості серед українського народу, може стати причиною потрясінь або навіть революційних подій. Тому зі сторони уряду здійснювалися заходи, які обмежували розвиток наукових знань, а особливо тих котрі стосувалися ідеологічної сфери. Незважаючи на обмеження та заборони зі сторони іноземних властей, розвиток гуманітарних наук на українських землях у першій половині XIX ст. вийшов на новий рівень. Заснування університетів та

інших вищих навчальних закладів сприяє розвитку гуманітарної сфери, а особливо історії та філософії, які за своїм змістом та насиченістю виступають головним способом для розуміння власної самобутності й ідентичності, є важливими в умовах бездержавності. Потрібно відзначити, що українська гуманітарна (суспільна) галузь перебувала у тісних взаємовідносинах із загальноєвропейською, що, у свою чергу, сприяло достатньому обміну інформацією та формуванню повноцінної науково-світоглядної картини світу.

У другій половині XIX ст. розвиток науки набирає нового характеру. В російській та Австро-Угорській імперії наблизилися кризові ситуації, що дозволило забезпечити лібералізацію режимів. У зв'язку із цим значно активізувалося наукове життя українців. Дедалі більше зростала кількість наукових інститутів та провідних учених, праця яких була рівнею європейській. На той час, значну роль у координації творчих пошуків між ученими відіграли численні наукові товариства, які виникли у 70–90-х рр. Розвиткові історії, археології, філології в Україні значною мірою сприяла діяльність організованого в 1873 р. у Києві Історичного товариства Нестора Літописця (з 1874 р. воно існувало при університеті). У 1877 р. воно почало видавати свій часопис «Чтения», в якому друкувалися наукові праці, прочитані або викладені на засіданнях товариства. Тематика видань товариства охоплювала широке коло питань історико-філологічних наук. Значне місце посідало дослідження історії й археології України, а також стародавньої літератури [6, с. 26].

У 1869 р. виникає Харківське історико-філологічне товариство, найактивнішими учасниками якого були Д. Багалій, М. Дринов, О. Потебня, М. Сумцов та інші викладачі університету. При товаристві також було створено історичний архів, етнографічний музей і бібліотеку. З 1892 р. почав працювати педагогічний відділ, який видавав науково-педагогічні праці з доповідями та рефератами [6, с. 26].

Важливою науковою подією на українських землях другої половини XIX ст. стало заснування у Львові в 1873 р. Літературного товариства ім. Т. Шевченка. 13 березня 1892 р. воно було перетворене в Наукове товариство ім. Т. Шевченка (НТШ). У новому статуті йшлося, що головним завданням товариства є: «плекати та розвивати науку в українсько-руській мові, зберігати та збирати всякі пам'ятки старовини і предмети наукові «України-Руси». 11 травня 1893 р. на перших загальних зборах вирішено наукову роботу Товариства провадити в трьох головних секціях: Історично-філософській, Філологічній і Математично-природничій, а також, постановлено зреалізувати видання «Записок НТШ», що мали стати його науковим органом. Слід відзначити, що з 1894 по 1913 р. головою НТШ був відомий науковець, професор Михайло Грушевський. Саме за нього воно досягло найбільшого розвитку [4, с. 7].

Виникнення великої кількості різноманітних товариств сприяли концентрації та інституалізації науки як такої. Кожне товариство мало свою сферу діяльності, що сприяло зосередженню на одній науковій галузі та покращенню матеріально-технічної бази, а також підвищення рівня якості самих досліджень.

У цей період значні зрушення відбулися в історичній науці, завдяки виданням архівних матеріалів, літописів, мемуарів та інших матеріалів. Розширилась їх джерельна база, зріс обсяг наукової продукції, зміцніли творчі зв'язки істориків, посилювався інтерес до історії України. Комісією для розгляду давніх актів у Києві, продовжувалось видання багатотомного «Архива Юго-Западной России» – великого зібрання історичних документів і літературних пам'яток Правобережної і Західної України XIV–XVIII ст. Велику цінність для вивчення історії українського народу становлять опубліковані в Петербурзі в 1863–1892 рр. 15-томні «Акты Южной и Западной Руси». Важливу роль у пошуків історичних досліджень відіграв щомісячний журнал «Киевская старина», заснований 1882 р. у Києві [12, с. 519].

Історична наука мала у своєму складі різні напрямки і течії. Часто цей період називають дворянським, оскільки вона концентрувалась в колах заможних людей. Проте, уже надалі вона набирає буржуазного характеру, охоплюючи широкий спектр проблем, зокрема такі, як питання національної самовизначеності та державності. Загалом, потрібно зазначити, що історична наука XIX ст. містила великий фактичний матеріал, натомість елементи критики та інтерпретації були незначними. З часом дедалі більше на практиці почали застосовуватися такі методи дослідження, як аналіз, синтез, порівняння, що у підсумку завершувалися ґрунтовними висновками.

Плідною діяльністю виділявся Микола Костомаров. З-під його пера з'являються все нові й нові праці – «Богдан Хмельницький», «Гетьманство Виговського», «Гетьманство Юрія Хмельницького»,

«Руїна», «Мазепа», «Павло Полуботок» та ін. У численних дослідженнях він намагався вирішити, ним же поставлене, завдання: висвітлення історії широких народних мас як основного предмета історичної науки. Вагомим був творчий доробок Олександра Лазаревського, присвячений історії Лівобережної України другої половини XVII–XVIII ст. у працях «Малороссийские посполитые крестьяне» (1648–1783 pp.), «Описание старой Малороссии», «Люди старой Малороссии» та інших. Він розробив значною мірою нові питання: формування на Лівобережжі феодального землеволодіння, перетворення козацької старшини на поміщиків та закріпачення нею селян і козаків. Помітну роль відігравав Володимир Іконников, автор фундаментального «Опыта русской историографии». Численні праці з історії, археології та етнографії України, написав Володимир Антонович. Серед них: «Дослідження про міста в Південно-Західній Русі за актами 1432–1500–1798», «Дослідження про козацтво за актами 1500–1648», «Археологічні знахідки і розкопки в Києві і Київській губернії» [12, с. 518].

З 80-х років дослідження історії України розпочала історик та етнограф народницького, а згодом буржуазно-ліберального напрямку, Олександра Єфименко. Їй належать праці «История украинского народа», «Конные суды в Левобережной Украине», «Дворянское землевладение в Южной Руси», «Очерки истории Правобережной Украины» та ін. [12, с. 519].

Значних успіхів досягла етнологія і антропологія. Відомим дослідником цього напрямку був Федір Вовк. Разом з Драгомановим і Зібером, він покинув Росію і працював, головним чином, у Парижі, де опублікував французькою мовою працю з етнографії українців, що була першою спробою широкого ознайомлення європейської публіки з українським народним побутом. Європейській науці він більше був знаний як антрополог-еволюціоніст, фахівець з порівняльної антропології приматів і людини. За свій науковий доробок, Ф. Вовк був нагороджений орденом Почесного легіону. Жваву дискусію викликали його висновки щодо антропологічних особливостей українців, які свідчили про наближення їх до південно-європейських расових груп, на відміну від росіян та білорусів [9, с. 451].

Політика жорстокого національного гноблення, що її проводив царський уряд (Валуєвський циркуляр 1863 р. і Емський акт 1876 р., згідно з якими заборонялося друкувати літературу українською мовою), значно ускладнила розвиток філологічних наук. Однак, і в цей складний час, учені дбали про прогрес українського мовознавства. Значна робота провадилася в галузі лексикографії. Численні праці з історії української мови, літератури й фольклору написав Павло Житецький – «Очерк звуковой истории малорусского наречия», «Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII в.» та ін. [12, с. 519].

Олександр Потебня ґрунтовно досліджував проблеми національного мовознавства, які викладені в його фундаментальних працях: «Из записок по русской грамматике», «Мысль и речь», «Заметки о малорусском наречии» та ін. Мова, за Потебнею, є процесом постійного тривалого творчого зусилля духу (і в цьому плані вона ніколи не завершується, не «застигає» як готовий результат). О. Потебня рішуче засуджував Емський указ щодо заборони української мови і ввезення українських видань в Україну з-за кордону, різко критикував «інтелігентних» представників панівної нації, які вважали, що перехід поневолених націй на мову гнобителів ніби «залучає» перші до культури та цивілізації. При цьому він наголошував на моральній виправданості недовіри поневоленої нації до нації гнобителів, наводячи українське прислів'я: «Може ти, москалю, і добрий чоловік, та шинеля твоя злодій». Потебня відстоює «право національних культур, тобто право народів на самостійне існування і розвиток» [12, с. 519–520].

Значних змін у другій половині XIX ст. зазнала і філософія. Широкого поширення набули західноєвропейські ідеї позитивізму. Першим його пропагандистом в Російській імперії став нащадок старшинського роду з Полтавщини військовий інженер В.В. Лесевич (1837–1905 pp.), книга якого «Опыт критического исследования позитивной философии» (1877 р.) вперше систематизовано ознайомила українського читача з поглядами О. Конта. Після заслання, яке В. Лесевич відбував за зв'язки з народовольцями, він заснував першу в Україні сільську школу українською мовою, брав активну участь у громадському русі та уважно стежив за розвитком позитивістської філософії [9, с. 449]. Філософська думка 60–70-х pp. в Україні репрезентована своєрідною гуманістичною концепцією, котра мала назву «філософія серця». Її автор – Памфіл Юркевич. Розум, вважав він, виявляє загальне в діяльності людей, серце – основа неповторності й унікальності людської особистості. Тим-то в серці творяться ті явища й події

історії, які принципово неможливо вивести із загальних законів. «У серці людини лежить джерело тих явищ, які закарбовані особливостями, не впливають з жодного поняття чи закону». Звичайно, розум, «голова» керує, планує, диригує, але серце – породжує [12, с. 520].

«Філософію серця» сповідував відомий український письменник Пантелеймон Куліш. На його погляд, все на світі розпадалося на дві категорії, залежно від свого відношення до України: на добро і зло, на друзів і ворогів, на будівничих і руїників, на святе і нечисть. І саме шукання основної лінії поділу на те, що за Україну, а що проти неї, було основною темою його міркувань. Мислитель вважав, що основою «внутрішнього» людини є її серце і воно завжди в конфлікті із «зовнішнім» людини, в серці і «надія», і «передчуття», і «віра». Для нього серце, тобто внутрішня людина, зв'язана з Україною, з батьківщиною. Забути про неї можливо лише тоді, коли в людині зовнішнє бере гору над внутрішнім. Із серця і через серце озивається до людей історія: крізь сучасність говорить до нас минуле [10, с. 295].

Можна зробити висновок, що, незважаючи на втрату власної державності, українці все ж зуміли розвивати свою культуру, важливою складовою якої була гуманітарна сфера. Наука, перебуваючи під впливом загальноєвропейських тенденцій та власних вікових традицій, репрезентована яскравими дослідженнями вітчизняних учених, котрі за рівнем професійності не поступалися нікому. Хоч окупанти намагалися придушити будь-який національний самовияв, все ж активна діяльність українців забезпечувала постійний розвиток наукових знань. Докорінні зміни в гуманітарних дисциплінах відбулися у другій половині XIX ст., коли в Російській та Австро-Угорській імперіях були проведені реформи. З цього часу наука стала одним із важливих елементів культурного життя нашого народу. Багато хто з українських дослідників стали відомими на весь світ. Становлення історії, філософії, етнографії та ін. наук гуманітарного спрямування, було однією із передумов формування у суспільній свідомості на початку XX ст. переконання: необхідності побудови власної суверенної національної держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бездрабко В. Розвиток науки про документ у XIX ст.: візії теорії і практики / В. Бездрабко // Український історичний журнал. – 2011. – №1. – С. 137–165.
2. Бокань В. Історія культури України: Навч. посіб. / В. Бокань, Л. Польовий. – К.: МАУП, 2001. – 256 с.
3. Булик Н. До питання про формування археологічної науки в Галичині у XIX столітті / Н. Булик // Матеріали і дослідження Прикарпаття і Волині. – Львів, 2005. – Вип. 9. – С. 372–385.
4. Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка 1892–1930 / Л. Винар. – Мюнхен: Видавництво «Дніпрова хвиля», 1970. – 110 с.
5. Греченко В. Історія української культури: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Греченко, К. Кислюк. – К.: Кондор-Видавництво, 2013 с. – 352 с.
6. Додонова Г. Наукова діяльність українських університетів другої половини XIX – початку XX ст. / Г. Додонова // Мандрівець. – 2011. – №4. – С. 25–29.
7. Іваненко О. Міжнародні зв'язки університету св. Володимира (60-ті рр. XIX ст.) / О. Іваненко // Український історичний журнал. – 2011. – №1. – С. 52–70.
8. Перегуда Є. Історія української культури: навчальний посібник / Є. Перегуда, В. Панібудьласка, А. Тороп, В. Макогон та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 149 с.
9. Попович Ж. Нарис історії культури України / Ж. попович. – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.
10. Семчишин М. Тисяча років української культури (2-е видання) / М. Семчишин. – К.: АТ «Друга рука», МП «Феникс», 1993. – 550 с.
11. Стельмах С. Становлення історичної науки в Україні у першій половині XIX століття / С. Стельмах // Наукові записки. Історичні науки. – 2001. – Том 19. – С. 54–58.
12. Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб [М. Закович, І. Зязюн, О. Семашко та ін.]; за ред. М. Заковича. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 622 с.

Литвин Н.

Науковий керівник – проф. Зуляк І.С.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ГІМНАЗІЇ (ПОЧАТОК XX СТ. – 1939 Р.)

До діяльності гімназій завжди була прикута посилена увага з боку шкільної влади і суспільства. І це, закономірно, адже у їх стінах відбувалося не тільки підготовка учнів до вищих студій, але й остання, генеральна перевірка їх готовності до навчання у цих закладах.